

szenvtelen, amelyben rájuk láthatunk, annál is inkább, mert a központi szultáni hatalom nevében eltiport, meghurcolt szarajevóiak véleményével azonos. Realitása mellett szól viszont az is, hogy hasonlított a magyar regények (Sárközy *Oldott kévéje* például), filmek egész sorában (*Lenkey százados*) felsejülő, kiábrándító élményéhez.

PAPP György

A TESTISÉG MINT METAFORA

Balázs Attila: *Szerелеm, szerелеm*, Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1985

Ahogy az író mondja, „kondenzált erotika”, mert sűrítve van itt jelen a testiség: a *szép és rút* teljes paradigmájában, a megszüntetve megtartott „Gyönyörű Nagy Szükségszerűben”, a poétizált test esztétikummal való feltöltődésének-kiürülésének intermittens folyamatában, az örök írói pokoljárásban. A *változatlant* sugallva nyúl vissza Balázs Attila a témáért egész a görög mitológiába, parafrazálni igyekezve a szerelmi regény „archetípusát”. Igyekvése figyelemre méltó. A szépségkeresés gesztusa. Egyenesen *platóni*: B(uzogány) A(ndor) kamaszkori vágyálmait betetőzően „feljut arra a tudományra, melynek nincs más tárgya, mint a legfelsőbb szépség” (Platón: *Lakoma*) — ginekológus lesz. Gineko-literátor. Az irónia iránya világos: a platóni képlet, a görög mitológia és az ezekre való (meg kell jegyezni, helyenként iskolás) írói utalások, József Attila *Ódájának* átcsempészett sora a „vajdasági helyi színeit levetkező” Penderetszky Éva ölelésében nyer irányítottságot. Alcímül akár ezt is adhatta volna Balázs Attila: Bevezetés a (J U M) regényirodalomba. Mint ha a prózaírás esélyeit vizsgáló mai magyar regényírás kérdéseire kívánna sajátos módon hozzászólni. A műfaji önreflexió jegyében a hetvenes évek végétől máig számos olyan mű íródott, melyek közös jellemzője, hogy bennük a formateremtő igény szorosan kapcsolódik a regényírás lehetőségeinek/lehetetlenségének feltérképezéséhez. A regénystruktúra maga is belép a műfaj önmagára irányuló, önmagáról valló nézeteinek tételezésébe: a regény(írás) mint regénytéma, a regény(írás) mint regényforma, a regény(írás) mint lehetőség stb. ötleteivel. Aránytalan túlzás lenne Balázs Attilát egy sorban említeni Nádas, Esterházy, Grendel, esetleg Kroó nevével, kétségtelen azonban, hogy ha elvonatkoztatunk a megformálás egyes fogyatékoságaitól (és nagyon el kell vonatkoztatnunk a 69. oldalon meredező nyelvhelyességi hibától), mondhatjuk, hogy a probléma felvetésében érintkezik e vonulattal. Erre utalnak egyrészt az író esztétizáló intenciói, erős intellektualizáló hangvétele, valamint a (esztétikai) tárgy törvényszerűségeinek a kompozíció, a mű szerkesztés-elvébe való projekciójára irányuló törekvések. Másrészt a szerző merész vállalkozását kell említeni, hogy olyan történetet választ, melyet az utób-

bi százegynéhány esztendő, de különösen a század elejei eseményregények igyekeztek a véksőkig kimeríteni. A formateremtő igény ezúttal tehát nem a rombolásra játszik rá, hanem ellenkezőleg, egy már adott, a népköltészetben gyökerező köznapi igazsággal bírő (miszerint a *Szerелеm*, *szerелеm* átkozott gyöttelelem stb), az utcán heverő (erre utal a mottóval választott fiktív újsághír), a világirodalomban gyönyörű fává terebélyesedett (az antik irodalomra, Boccaccióra stb. való célzások), és nem utolsósorban az előre jelzett végkifejlet felé haladó történetet használ fel, a figyelmet felhíva a történet epikai fontosságára. Így hangzik az elbeszélő (kifelé forduló) monológja: „... pedig jócskán próbára tehetem türelmedet cikornyásan fellengzős vallomásaimban, ezt érzem, egy elcsépelet régi történetet mondva el, melyben — eddig a pontig — talán csak a más-képp való elmondás vágya vezérelhetett, ebben a régi, íratlan szabályok alakította történetben, melyben jócskán a velem megesettek ismerhetek és mulathatok vagy éppenséggel sírhatok saját okulásomra.”

A sajnálatos csak az, hogy Balázs Attila nem használja ki kellő mértékben a saját regénye adta lehetőségeket. Az Aphrodité szerelem-mítosz utánérzése, pusztá párhuzama marad annak az eseménysornak, amely a szerelemtörténet-regény sztoriját képezi. Ha ez a párhuzam *szükséges* is volt a szépségeszményképlet kifejlesztéséhez, de nem *elegendő* az „archetípus” továbbfejlesztéséhez. Sem a hasonlóság (változatlanúság) által kiváltandó ironia, sem pedig egy esetleges *erotika—esztétika* kapcsolat *testiség—írói lehetőségek* metaforájává való transzformálásának irányába. Így aztán az ironia köntösét helyenként a paródia lopja magára, de nem a vígságos, a lelket felszabadító, hanem a szkeptikus, a keserű. A regényke vége felé azonban a paródia is megtorpan. Mintha az író nem tudna tovább mit kezdeni íratlan szabályok alakította történetével. A regény saját szintje alá süllyed, melodrájába fúl: Buzogány Andor agyonveri feleségét és alkalmi szeretőjét, „a csupán házibarátilag bel-ügyes díszbohóc”-ot. Az ezt követő lelkiismeret-furdalás pedig magyarázkodásba torkollik. Az epikai szöveg elvékonyodik. Az allegória és a példázat közti határ elmosódik. Kényszerű statikusság áll be. „Amilyen a tartás, olyan totalitás” — illik ide Poszler György tételes megállapítása.

Az erotika bizonyos hőfokon jelleget változtat. Balázs Attila bravúrosan vezeti végig az anyagot körforgásán. Az egész folyamat módszerre absztrahálódik. Hősünk érzéki álmainak jelenéseiből buzgón patakzik alá a testiség, hogy földet érve ismét alakot változtasson. Jéggé dermed. Ez már csaknem pornográfia. Ez már csaknem esztétikum. Kamaszperspektívából láttatott játékos bujaság, szeretkezésre kész gondolat, amely a forrásponton megcsúfoltatik. Másodszorra a perspektíva is megváltozik. Varangyszemei felé a világ visszajáról közeledik. Ez az a pont, amikor az érzékiség pornográfiába csap át. A szépség csúfságba. A szépségkérés pokoljárásba (a regény allegóriába). Az erotika sűrű mocsara keserű ironiát terem. A szkeptikus jövőbe tekintés átvezet a történet mögöttes te-

rületeire. Oda, ahol a színesztéziás szóösszetételek (melyeket egyik tagját egy lehetséges szexológiai-anatómiai szótár, másik tagját pedig valamely irodalomelméleti kézikönyv népszerű kiadásának megfelelő címszava alkotja), ahol zárójelben, vagy anélkül, kötőjellel vagy csak egyszerűen odagondolt párhuzamok sejtetik a két pólus közül minden más lehetőséget kipumpált (vákuum-) realitást. Buzogány Andor fejlődéstörténete (alakulástörténete) ezzel lezárul. A regényirodalom következő fejezetét a vákuumbébi nyitja meg.

Nem véletlenül használtam a népszerű kiadású kézikönyv megjelölést. Balázs Attila kisregénye valóságos kis „regényelméleti/irodalomtörténeti” kézikönyvre emlékeztet a legalapvetőbb s egyben a legaktuálisabb címszavakkal (történet — regényforma — valóság). Minden valóságírodalmat űző íróember kezébe ajánlom. Forgassa figyelemmel!

PISZAR Agnes

MAGYARORSZÁGI HORVÁT NÉPMESÉK

Živko Mandić: *Latice ivančice*. Poduzeće za izdavanje udžbenika, Budapest, 1984.

Živko Mandić tanár tízévi (1972—82) gyűjtőmunkájának eredményeként jelent meg a *Latice ivančice (Margarétaszirmok)* című sokác-horvát népmeséket tartalmazó kötet. Az utolsó órában mentette meg a feledéstől a 123 meseszöveget, hisz az 1970-ben végzett népszámlálás adatai szerint csak 4077 sokác-horvát lakos él a Mohács és Hercegszántó környéki kis falvakban. A gyűjtő feljegyzése szerint Hercegszántó (71), Mohács (11), Újmohács (2), Magyarsarlós (2), Töttös (1), Versend (4), Élesd (2), Lothárd (1), Monyoród (1), Nagykozár (1), Lánycsók (1), Alsószentmárton (2), Kátoly (3), Kásád (14), Belvárdgyula (1), Felső Kanda (2), Alsó Kanda (1), Birján (1) és Erdősmárok (1) horvát lakosainak mesekincsét adja át az olvasóknak, azt a mesei anyagot, mely legtisztábban megőrizte egy etnikum erkölcsi felfogását, szokásait, kultúráját és nem utolsósorban nyelvi hagyományát. Adatközlői 50—70 év közötti földművesek, akik archaikus sokác nyelven mondták el őseik meséit, a gyermekek feledésbe merülő álmait. A szövegeken a gyűjtő nem változtatott, eredeti formájukkal érdekeletni kívánja azt az időt, amikor a mese még szellemi igényt jelentett, az összejöveteleken ezzel szórakoztatták az idősebbek a hallgatóságot. Nem véletlen, hogy több idős mesemondó ragyogó arccal idézi gyermekkorra felejthetetlen téli estéit, amikor az öregek meséit hallgatva tanulták megkülönböztetni a jót a gonosztól, együttéreztek a szegény, éhező hősökkel, lázadtak az emberi igazságtalanság ellen és sajátos módon képzeltek az egyszerű, de becsületes hősök helyébe magukat, akik a történet végén mégis elnyerik méltó jutalmukat.